

מחנך: אנו נראה להלן בסוף הספר ובספר ירמיה שאכן כך טען ירמיה בשם ה', שיקבלו עליהם ישראל את עול הגלות וישארו בחיים. אבל היו אנשים רבים בישראל וביהודה, כנראה רוב העם, שבחרו את המות מאשר לצאת לגולה. אף בנבואות ירמיה נמצאות המילים המזעזעות: "אל תבכו למת וגו' בכו בכך להולך כי לא ישוב עוד וראה את ארץ מולדתו" (כב יד).

ראו את מי הגלו ראשונה?

תלמיד: בפסוק כט כתוב על הערים הצפוניות של הארץ.

מחנך: נכון, בפעם הזאת הגלה את נפתלי, חלק גדול מזבולון - אבל לא כולו (ראה ישעיה ח כג), וגם חלק מעבר הירדן. בספר דברי הימים נאמר שגם כאשר עלה פול מלך אשור (שכתוב עליו בפסוק יט), הגלה את רוב תושבי עבר הירדן. עשרת השבטים לא גלו בבת אחת, אלא בשלש פעמים.

עתה ראו איזה ביטוי מיוחד נאמר על צורת הכיבוש של האשורים?

תלמיד: פסוק יט מתחיל בצורה משונה "בא פול מלך אשור". גם בפסוק כט כתוב "בא תגלת פלאסר".

מחנך: נכון. צבא אשור היה גדול וחזק, כפי שמתאר אותו ישעיה (ה כו-ל ועוד). הוא כבש ארצות רבות בקלות רבה. הוא צריך היה רק לבוא ומיד הכל נופל לידו. להלן בפרק יז עוד נלמד קצת דברי סיום על ממלכת ישראל.

פרק טז נושא ראשון. פסוקים א-כ.

הנושא: חיפוש שם לנושא בעזרת התלמידים.

מחנך: קשה מאוד למצוא נושא מתאים לפרק זה. נשתדל לעשות זאת בנפרד. נקרא קטעים קטעים. תחילה ניתן שם נושא לקטעים. לאחר מכן גם לפרק כולו.

מהו שם הנושא שתתנו לעשרים הפסוקים הראשונים?

תלמיד: בן עשרים בראש המלכות בתקופה קשה.

מחנך: נושא די טוב. נראה מה נאמר על צעיר זה בראשית ממלכתו?

תלמיד אחד: שלא עשה את הישר בעיני ה' כדוד.

תלמיד שני: בפסוק ג כתוב שעשה את הגרוע ביותר, שהעביר את בנו באש. אם כן למה נאמר שלא עשה את הישר בעיני ה' כדוד, צריך היה להיות כתוב שעשה את הרע הנורא ביותר? כיצד ניתן לדמותו לדוד?

מחנך: ובכן נבדוק יפה את העניין. ראשית כל דפדפו נא בספר וראו היכן עוד הושוו מלכי יהודה לדוד? בדקו בזהירות החל מרחבעם. דוד יצר דוגמה של מלך צדיק, כפי הנראה גם נכתבו בספר כל הנהגותיו, וכל יורש עצר היה לומד על כך. במלכו היה מחליט האם ללכת בדרך דוד או לשנות מדרכו.

על שלמה נאמר "ולא הלכו בדרכיו לעשות הישר בעיני וחקותי ומשפטי כדוד אביו" (מלכים א' יא ג). גם על ירבעם נאמרה הערה זו "ולא היית כעבדי דוד אשר שמר מצוותי ואשר הלך אחרי בכל לבבו לעשות רק הישר בעיני" (יד ה). על אבים נאמר "ולא היה לבבו שלם עם ה' אלקיו כלבב דוד אביו" (טו ג). על אמציה נאמר "ויעש הישר בעיני ה' רק לא כדוד אביו" (מלכים ב' יד ג). הנה רואים אתם שלא על כל המלכים כתוב כן. ויש כוונה מיוחדת בכל מקום שנאמר על כך. יש גם מלכים צדיקים אחרים שלא הושוו לדוד אלא לאביהם הצדיק שמלך לפניו. ראו מה שנאמר ביהושפט ועזריה. ביהושפט נאמר "וילך בכל דרך אסא אביו" (מלכים א' כב ג). בעזריה נאמר "ויעש הישר וגו' ככל אשר עשה אמציה אביו" (מלכים ב' טו ג).

אם נבדוק יפה במעשי המלכים אשר לא הושוו לדוד אלא לאביהם, נראה שזה מדוייק מאד ביחס למעשיהם.

המסקנא היא כי גם ביחס לאחז כן הוא הדבר. ממה שהנביא משווה אותו לדוד, אף כי לשלילה - "ולא עשה הישר וגו' כדוד אביו", בזה הוא מעיד שבכל זאת היה איזה שהוא יסוד בתחילה להשוותו לדוד. אביו יותם היה צדיק גדול, וגם אחז גדל בצידקות. אבל הוא לא הספיק לגדול. אביו מת בגיל צעיר, בהיותו בן ארבעים ואחת שנה (כי היה בן עשרים וחמש במלכו ושש עשרה שנה מלך), במצב של מבוכה גדולה בכל הסביבה.

אחז הצעיר קיבל תפקיד קשה למדי. מהר מאד איבד את עשתונותיו. עזרא בדברי הימים ב' פרקים כה וכו מחלק את דברי ימי אחז לשנים, ראשונים ואחרונים. בתחילת ימיו עשה את הישר אם כי לא הלך בדיוק לפי מה שנמצא כתוב על דוד ולפי המסורת על דוד. אחר כך בא מפנה קשה, בעקבות הלחץ החיצוני. פתאום איבד אחז את האמונה בנצחיות ישראל. נדמה לו, כפי שהיה נדמה לרבים מבני זמננו, כי הנה מתפורר עם ישראל, כמו שמתפוררים עמים אחרים תחת לחץ האשורים, ואין לישראל עזרה מיוחדת בקיומם.

יש בספר ישעיה (ז ג-יב) תמונה טרגית מאד. ישעיה הנביא הזקן, שאחז הצעיר היה בן משפחתו (אמציה זקנו של יותם היה אחיו של אמוץ אבי ישעיה) מתחנן לפניו ורוצה להוכיח לו שהקב"ה עמו, אבל הוא מסרב ואומר "לא אשאל ולא אנסה את ה'" (שם יב).

ראו אלו מהפכות עושה אחז בתקופתו השניה?

תלמיד אחד: הוא בוחר לו את דרך מלכי ישראל, במקום ללכת בדרכו של דוד.

תלמיד שני: הוא מעביר את בנו באש.

תלמיד שלישי: הוא מקטיר בבמות.

מחנך: עלינו לשקול יפה יפה כל אשמה הנזכרת כאן, אולם לא נאריך בזה מחוסר זמן. אבל עליכם לדעת שכל הדבר איננו פשוט - מה פירוש הדבר שאחז הלך בדרכי מלכי ישראל. מה היתה דרך זו? לא תוכלו לומר שהוא הלך להקריב לעגלים, כי לא היה כל טעם לכך. הכוונה להשקפות על החיים, על היחסים עם העמים. לזה דרוש דיון. אבל לא נעשה זאת הפעם. גם בהעברת בנו באש יש לדון, האם שרף את בנו, או רק העביר אותו בין שתי מדורות, כי היו לעובדי האלילים שני מנהגים, רחוקים מאד למעשה. על ההקטרה בבמות יש לדון אם הקריב לעבודה זרה, או שהקריב לה' בעצמו והתיר גם לאחרים, מתוך שתפס את הטענה של אנשי עשרת השבטים ואף של עוזיהו זקנו שלבית המקדש בירושלים אין את הקדושה הגורמת לאסור את הבמות.

תלמיד: מה זה בכלל חשוב לנו להאריך באחז שמלך שש עשרה שנה והיה רשע? נשכח אותו, ויהיה לנו יותר קל.

מחנך: לכאורה צדקת. אולם כל הכתוב בספרי הנביאים קדוש הוא, והוראה לדורות. אילו היה אחז תופעה חד פעמית לא היה הנביא כותב עליו. אולם אם תתבוננו יפה במה שאירע לו, תראו שגם הוא משמש דוגמה לדורות לאנשים חלשים ונרגנים בתקופות משבר. הוא דוגמה לאנשים פרטיים, ויותר מזה לראשי העם ומנהיגיו. עלי לומר, לצערי, שלא אחז אחד מתהלך היום בתוכנו. מעשיו של אחז בזמננו הם שונים קצת, אבל הפילוסופיה דומה. אינני אוהב להכנס בפרטים כאלו, אבל אם נשאלתי אני עונה: כדאי להתבונן יפה באחז שהיה מלך ישראל. להלן נראה כי היה אז יהודי מוכשר אחר שעבר לצד האשורים ודרש מישראל להיכנע למלך אשור ולעזוב את עבודת ה' (רבשקה, להלן יז ח).

תלמיד: אימתי חל השינוי באחז?

מחנך: אפשר ללמוד מן הכתובים שזה היה בשנים הראשונות למלכותו (ראה את הכתוב בספר ישעיה פרק ז על עליית פקח ורצין על יהודה, שהיתה לאחר כל המעשים הללו. עליה זו היתה בשנת עשרים לפקח. אחז מלך בשנת שבע עשרה לפקח (טז א). נמצא כי התקופה הרעה של אחז החלה עוד בימים הראשונים של מלכותו). ברור כי רוב ימיו היה אחז מלא שאיפה לשנות את כל הסדרים העיקריים של ממלכת יהודה, ולעשות אותה ככל הגויים. לבסוף הוא סגר את בית המקדש ואת כל המוסדות הפומביים ללימוד תורה.

תלמיד: זה כמו שעושים היום ברוסיה.

מחנך: היום עושים זאת ברוסיה בעיקר לא יהודים, אבל היה זמן שגם יהודים עשו כן, וגם היום יש רבים הרוצים לשנות את דמות עם ישראל ולעשותם ככל הגויים. אתם יודעים יפה שיש גם אנשים המתנגדים לבית הספר שאתם לומדים בו, לשיבות, וכדומה.

אבל די לנו בזה. נסתכל איזה דבר משמח יש לנו בפרשת אחז, אגב הסיפור של הנביא על הקלקולים. איזה שם קדוש, קדוש מאד, שנזכר רק מעט מאד בדברי הנביאים, נזכר בו, כעדות שדבר זה נשמר בישראל (אמנם אין לנו צורך בעדויות, כי בודאי נשמר, בכל זאת טוב לשמוע הד של המציאות החיה בימים ההם).

תלמיד: נזכר כי אחז הרס את "מוסך השבת" שבבית המקדש. מכאן שהיה בבית המקדש מוסך כזה שבו ישבו בשבת כאשר התאסף העם לבית המקדש.

מחנך: נכון מאד. אחז לא רצה שהעם יתאסף בשבת לבית המקדש, והרס מבנה שהיה שם להגן מפני חום השמש. בינתיים נזכר לנו מה עשו בני ירושלים בשבתות. אכן זו לא הפעם הראשונה בהחלט ששם השבת נזכר בנביאים. היכן עוד נזכר על השבת? עיינו בפרק ד בספרנו.

תלמיד: בעלה של השונמית אמר לאשתו שנחפזה ללכת לאלישע "היום לא חודש ולא שבת" (ד.כב). מכאן שהיו הולכים בשבת אל גדולי ישראל.

מחנך: יפה. יש עוד מקום שבו נזכרה השבת בדרך אגב. ראו פרק טו.

תלמיד: נזכר שם על הכהנים באי השבת (פסוק ה).

מחנך: כן, מפני שהשבת נשמרה תמיד, לכן לא מדובר עליה. גם בנביאים האחרונים יש רק מעט מאד תוכחה בעניין השבת, אבל בדרך כלל אין השבת נזכרת. הדברים שהתנהלו כסדרם אין הנביא מדבר עליהם, כי מטרתו אך תיקון הליקוי, ולא סתם סיפור מה שהתרחש.

בכל אופן מהו שם הנושא שאתם מציעים לפרק זה?

תלמיד: מלך מיואש רוצה לשנות את דמות עם ישראל.

מחנך: אני מסכים שזה שם טוב לנושא. אולם יש מתרעמים אם מדברים בצורה עדינה כל כך על מלך שהרשיע כמו אחז אשר בדרך כלל נוהגים להוסיף לו את התואר המגיע לו "אחז הרשע". אבל אני בעצמי סבור שיש גם קצת נזק בזה. אמרנו כי דמותו של אחז חוזרת ונשנית לא פעם אחת, ובעיקר בדורות האחרונים. יש העושים מעשי אחז מבלי להסכים שהם דומים לו. כבר היו לי הרצאות במקום שנמצאו גם אנשים רבים דומים לאחז. כאשר תיארתי את העניינים רגזו מאד על איש זה, אולם כאשר רמזתי שיתכן שיש בינינו אנשים הדומים לו – לא הסכימו. אם מגדילים יותר מדי את רשעות אחז הוא נראה כדמות יוצאת מן הכלל, בעוד שזה לא כך. בכל הדורות, והעיקר בימינו, נמצאים אנשים מסוגו. אם הם מתביישים באחז – ישימו נא אל ליבם כי יבוא יום ונכדיהם יתביישו בהם כמו שהם מתביישים באחז.

יש עוד להאריך הרבה בעניין זה, אולם די לנו עתה. אם נרצה ללמוד את הנביאים בעיון מלא, נצטרך ללמוד שנים אחדות ספר אחד.

כדי לרומם קצת את רוחנו נסיים שבכל זאת לא עמד עם ישראל להיאבד. אף כי חשכה השמש בצהרים במלכותו של אחז, כבר התחילה לזרוח אז שמשו של חזקיהו בנו הצדיק. עליו נלמד להלן. לפני כן עלינו ללמוד פרשה עצובה ביותר, היא גלות שומרון.

פרק יז נושא ראשון. מבוא לגלות עשרת השבטים.

הנושא: חורבן שומרון.

מחנך: אני מעתיק על הלוח קינה על חורבן שומרון. אני רוצה לדעת מי זוכר היכן היא כתובה?

”שומרון קול תתן מצאוני עווני...”

לארץ אחרת יצאוני בני

ואהליבמה תזעק נשרפו ארמוני...

לא לך אהליבמה חשוב ענייך כעניי

התמשילי חלייך לשברי ולחליי

אני אהלה סורה בגדתי בקשיי

וקם עלי כחשי וענה בי מריי

ולמקצת הימים שלמתי נשיי

ותגלת פלאסר אכל את פריי... וכו'.

תלמיד: אומרים קינה זאת בליל תשעה באב, לאחר אמירת "איכה".

(הערה ל**מחנך**: ספק אם אכן ימצא תלמיד שידע זאת, בודאי לא בכיתה של בנות. אבל אל ימהר המחנך לומר את המקום שבו זה כתוב. אם הכיתה תענה את התשובה בעצמה אפילו בחלקה, זה יהיה זכור יותר. על כן יסייע למצוא את המקום בשאלות משנה, כגון: האם אתם זוכרים משהו מן האמור בסדר קינות בתשעה באב? אולי אתם זוכרים על מה הקינה בשתי הקינות הראשונות שאומרים בליל תשעה באב? גם כדאי שהמחנך יוסיף שקינה זו היא של ר' שלמה אבן גבירול, המשורר הגדול שחי לפני כאלף שנה בספרד).

מחנך: זו הקינה היחידה הידועה לי על חורבן שומרון. לא התאבלנו עליה. נקרא יפה את פרק יז ולאחר מכן נשתדל לדון קצת בסיבות של הצדקת הדין הזה.